

2011

405681

GENERAL STUDIES – II (Compulsory)

सामान्य अध्ययन – II (अनिवार्य)

Standard : Degree

स्तर : पदवी

Total Marks : 200

एकूण गुण : 200

Nature : Conventional (Essay) type

स्वरूप : पारंपारिक (वर्णनात्मक)

Duration : 3 Hours

कालावधी : 3 तास

N.B. :

सूचना :

(1) Answer must be written either in **English** or in **Marathi**.

उत्तरे इंग्रजीमधून किंवा मराठीमधून लिहिली पाहिजेत.

(2) All questions are **compulsory**.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(3) Figures to the **RIGHT** indicate marks of the respective question.

उजवीकडील अंक संबंधित प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

(4) Credit will be given for orderly, effective and concisely writing.

नीटनेटक्या, संक्षिप्त व परिणामकारक लिखाणास श्रेय दिले जाईल.

(5) Number of optional questions upto the prescribed number in the order in which they have been solved will only be assessed. Excess answers will not be assessed.

ज्या क्रमाने निर्धारित संख्येपर्यंत पर्यायी प्रश्न सोडविले आहेत. तेवढेच प्रश्न तपासले जातील, अतिरिक्त उत्तरे तपासली जाणार नाहीत.

(6) Candidates should not write roll number, any name (including their own), signature, address or any indication of their identity anywhere inside the answer book otherwise he/she will be penalised.

उत्तरपुस्तिकेच्या आतील भागात कोठेही उमेदवाराने बैठक क्रमांक, स्वतः किंवा इतरांचे नाव, पत्ता किंवा आपली ओळख देणारे चिन्ह नमूद करू नये अन्यथा तो शिक्षेस पात्र ठरेल.

(7) In case of any ambiguity, English version will be considered as authentic.

कोणत्याही प्रकाराच्या संदेहाच्या स्थितीत, इंग्रजी भाषांतर ग्राह्य समजले जाईल.

SEAL

P.T.O.

183204

SECTION – A (Marks – 40)

विभाग –अ (गुण – 40)

1. Answer **any one** of the following sub-questions : 20
खालील उपप्रश्नांपैकी कोणताही एक सोडवा :
- (a) Explain the objectives and determinant factors of foreign policy of India.
भारताच्या परराष्ट्रधोरणाची उद्दिष्टे व निर्धारक घटक स्पष्ट करा.
- (b) Comment upon India's stand on NPT and CTBT.
NPT व CTBT विषयी भारताच्या भूमिकेवर भाष्य करा.
2. (a) Answer **any one** of the following sub-questions : 10
खालील उपप्रश्नांपैकी कोणताही एक सोडवा :
- (i) 'Regionalism is the challenge before Indian politics'. Discuss it.
'प्रादेशिकता भारतीय राजकारणासमोरील एक आव्हान आहे'. चर्चा करा.
- (ii) Explain the role of cast in Indian politics.
भारताच्या राजकारणात जातीची भूमिका स्पष्ट करा.
- (b) Answer **any five** of the following sub-questions : 10
खालील उपप्रश्नांपैकी कोणतेही पाच सोडवा :
- (i) What are objectives of ASEAN ?
ASEAN ची उद्दिष्टे कोणती ?
- (ii) State the functions of UNESCO.
UNESCO ची कार्ये सांगा.
- (iii) Which are the powers and functions of General Assembly ?
महासभेचे अधिकार व कार्ये कोणती ?
- (iv) Composition of International Court of Justice.
आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाची रचना.
- (v) Write a short note on 'Common Wealth of Nations'.
'राष्ट्रमंडळावर' टिपण लिहा.
- (vi) Explain the role of ILO.
ILO ची भूमिका स्पष्ट करा.
- (vii) Write objectives of WHO.
WHO ची उद्दिष्टे लिहा.

SECTION – B (Marks – 40)
विभाग –ब (गुण – 40)

3. Answer **any one** of the following sub-questions : 20
खालीलपैकी कोणत्याही एका उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :
- (a) State the performance and problems of small scale and cottage industries in Indian economy.
भारतीय अर्थव्यवस्थेतील लघु आणि कुटीर उद्योगांची भूमिका आणि समस्या विशद करा.
- (b) What are the ingredients of regional imbalances in India ? Discuss the main policies adopted by the government to reduce regional imbalances.
भारतातील प्रादेशिक असमतोल मापनाचे निदर्शक कोणते ? प्रादेशिक असमतोल कमी करण्यासाठी शासनाने अवलंबिलेल्या धोरणांची चर्चा करा.
4. (a) Answer **any one** of the following sub-questions : 10
खालीलपैकी कोणत्याही एका उप-प्रश्नाचे उत्तरे लिहा :
- (i) Explain in brief the main features of New Foreign Trade Policy of India.
भारताच्या नवीन विदेशी व्यापार विषयक धोरणाची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (ii) Discuss the limitations of Economic Reforms in India.
भारतातील आर्थिक सुधारणांच्या मर्यादांची चर्चा करा.
- (b) Answer **any five** of the following sub-questions : 10
खालीलपैकी कोणत्याही पाच उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :
- (i) Explain the sources of revenue of State-Governments in India.
भारतातील राज्यसरकारच्या उत्पन्नाचे स्रोत स्पष्ट करा.
- (ii) State the non-development expenditure in India.
भारतातील बिगर विकास खर्चा बाबतचे स्पष्टीकरण द्या.
- (iii) Explain the sources of Internal Debt of Central Government.
केंद्रसरकारच्या आंतर्गत कर्जा बाबतचे स्रोत स्पष्ट करा.
- (iv) Explain in brief the themes of the new fiscal policy.
नवीन वित्तीय धोरणाचे मुद्दे थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (v) State in brief the consequences of deficit financing.
तुटीच्या अर्थभरण्याचे परिणाम थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (vi) Explain zero-based budgeting.
शून्याधारित अंदाजपत्रक स्पष्ट करा.
- (vii) Elucidate the principal indirect taxes in India.
भारतातील प्रमुख अप्रत्यक्ष कर विशद करा.

P.T.O.

SECTION – C (Marks – 40)
विभाग –क (गुण – 40)

5. Answer **any one** of the following sub-questions : 20
खालीलपैकी कोणताही एक उपप्रश्न सोडवा :
- (a) What do you mean by rainfed farming ? State its problems and suggest measures to over come them.
जिराईत शेती म्हणजे काय ? तिच्या समस्या विशद करून त्यावर मात करण्याचे पर्याय सुचवा.
- (b) How operation flood programme leads to white revolution ? And state its impact on Indian rural dairy farmer.
दुधाच्या पूर योजनेतून धवलक्रांती कशी झाली आणि त्याचे भारतीय ग्रामीण दूध उत्पादकावर झालेला परिणाम विशद करा.
6. (a) Answer **any one** of the following sub-questions : 10
खालीलपैकी कोणताही एक उपप्रश्न सोडवा :
- (i) State the important problems and solutions for low productivity of Horticulture crops under dryland conditions.
कोरडवाहू फलोद्यान पिकांची उत्पादकता कमी येण्याची महत्वाची कारणे सांगून त्यावरील उपाय विशद करा.
- (ii) State the term Agroforestry with its importance in state agriculture and describe in brief the component systems of Agroforestry.
वनशेती म्हणजे काय ? तिचे महत्व राज्यपातलीवर विशद करा आणि थोडक्यात वनशेतीच्या पद्धतीचे विवरण करा.
- (b) Answer **any five** of the following sub-questions (Write in short) : 10
खालीलपैकी कोणत्याही पाच उपप्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे द्या :
- (i) Key components for second green revolution.
दुसऱ्या हरीतक्रांतीचे मुख्य घटक.
- (ii) Food security and its effect on health.
अन्नधान्य सुरक्षा आणि त्याचे आरोग्यावर होणारे परिणाम.
- (iii) Importance of vegetables in daily meals.
दररोजच्या जेवणात भाजीपाल्याचे महत्व.
- (iv) Objectives of mid-day meal scheme for primary students.
प्राथमिक शालेय विद्यार्थ्यांसाठी दुपारचे भोजन योजनेची उद्दिष्टे.
- (v) Balance diet for good health.
चांगल्या आरोग्यासाठी समतोल आहार.
- (vi) Salient features of food grain storage
धान्य साठविण्याच्या वखारीची ठळक वैशिष्ट्ये.
- (vii) Sustainable Agriculture.
शाश्वत शेती.

SECTION – D (Marks – 40)
विभाग – ड (गुण – 40)7. Answer **any two** of the following sub-questions (10 marks each) : 20

खालीलपैकी कोणत्याही दोन उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी १० मार्क) :

- (a) With the help of suitable example explain conventional and non-conventional sources of energy. Explain the anaerobic degradation process by which biogas forms.
- (अ) योग्य उदाहरणासहित पारंपारिक व अपारंपारिक ऊर्जास्रोत स्पष्ट करा. बायोगॅस ज्या पद्धतीमुळे तयार होतो ती अॅनऐर्बिक डीग्रेडेशन पद्धती स्पष्ट करा.

OR/किंवा

- (a) Explain the importance of water as a resource. Write a note on national water policy of India.
- (अ) पाण्याचे रिसोर्स म्हणून महत्त्व स्पष्ट करा. भारताच्या राष्ट्रीय पाणी पॉलिसीवर टीप लिहा.
- (b) State the four objective of INSAT system in India. Explain the use of satellites in weather monitoring and forecasting.
- (ब) भारताच्या इनसॅट पद्धतीचे चार उद्देश सांगा. उपग्रहांचा हवामान ख्याल्याचा मागोवा व अंदाज व्यक्त करण्याच्या दृष्टीने उपयोग लिहा.

OR/किंवा

- (b) Describe the emergence of computer and its role in today's life.
- (ब) संगणकाची आवश्यकता व आजच्या जीवनातील त्याची भूमिका विशद करा.

8. (a) Answer **any one** of the following sub-questions : 10

(अ) खालीलपैकी एका उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :

- (i) What is biodiversity ? Explain genetic diversity and ecosystem diversity.
- बायोडायव्हर्सिटी म्हणजे काय ? जीनेटिक डायव्हर्सिटी व इकोसिस्टीम डायव्हर्सिटी स्पष्ट करा.

- (ii) What is Biotechnology ? How biotechnology had helped in advancing living standard of the present man ? Explain.
- जैवतंत्रज्ञान म्हणजे काय ? आजच्या मानवाचे राहणीमान उंचावण्याच्या दृष्टीने जैवतंत्रज्ञानाची कशी मदत झाली ते स्पष्ट करा.

(b) Answer **any five** of the following subquestions : 10

(ब) खालील उपप्रश्नांपैकी कोणत्याही पाचची उत्तरे द्या :

- (i) Explain why earth is called as a unique planet.
- पृथ्वीला एकमेव गृह का म्हणतात ते स्पष्ट करा.
- (ii) State two major gases present in the earth's atmosphere.
- पृथ्वीच्या वातावरणातील दोन प्रमुख वायु सांगा.
- (iii) What are the different zones of earth's atmosphere ?
- पृथ्वीच्या वातावरणातील वेगवेगळे विभाग कोणते आहेत ?

P.T.O.

- (iv) Define sea-waves.
सागरी लाटांची व्याख्या लिहा.
- (v) Write a note on Density of sea-water.
सागरी जलाची घनता यावर टीप लिहा.
- (vi) Define oceanography.
सागरी विज्ञानाची व्याख्या लिहा.
- (vii) Define and explain tides.
भरती व ओहोटीची व्याख्या लिहा.

SECTION – E (Marks – 40)

विभाग – इ (गुण – 40)

9. (a) Form a frequency distribution from the following data of marks obtained by students, by inclusive method taking 4 as magnitude of the class intervals. **10**
10, 17, 15, 22, 11, 16, 19, 24, 29, 18, 25, 26, 32, 14, 17, 20, 23, 27, 30, 12, 15, 18, 24, 36, 18, 15, 21, 28, 33, 38, 34, 13, 10, 16, 20, 22, 29, 19, 23, 31.
खाली विद्यार्थ्यांनी मिळविलेले गुण दिलेले आहेत, त्यावरून 4 फरकाचा प्रत्येक वर्ग इनक्लुसिव्ह पद्धतीने घेवून वारंवारता सारणी तयार करा.
10, 17, 15, 22, 11, 16, 19, 24, 29, 18, 25, 26, 32, 14, 17, 20, 23, 27, 30, 12, 15, 18, 24, 36, 18, 15, 21, 28, 33, 38, 34, 13, 10, 16, 20, 22, 29, 19, 23, 31.

OR/किंवा

- (a) Draw a bar chart to represent the following information : **10**
Year	: 1972	1977	1982	1987	1992	1997
No. of Women	: 30	39	47	57	65	78
- खाली दिलेली माहिती बार चार्टने दर्शवा :
वर्षे	: 1972	1977	1982	1987	1992	1997
स्त्रीयांची संख्या	: 30	39	47	57	65	78
- (b) The following is the monthly wages in Rs. of workers, obtain the average wage. **10**
Wages in Rs.	: 10 – 20	20 – 30	30 – 40	40 – 50	50 – 60	60 – 70	70 – 80
No. of Workers	: 05	14	21	25	20	10	05
- खाली कामगारांची मासिक मजुरी दिलेली आहे, त्यावरून सरासरी मजुरी काढा :
मजुरी (रु.)	: 10 – 20	20 – 30	30 – 40	40 – 50	50 – 60	60 – 70	70 – 80
कामगारांची संख्या	: 05	14	21	25	20	10	05

OR/किंवा

- (b) Calculate the median weight of the student from the distribution of weights of 150 students and write interpretation. 10

Weight in Kg. : 30 – 40 40 – 50 50 – 60 60 – 70 70 – 80 80 – 90

Frequency : 18 37 45 27 15 08

खाली 150 विद्यार्थ्यांची वजनाची माहिती दिली आहे, त्यावरून माध्यका (मेडियन) काढा व आपले मत सांगा.

वजन (किं. ग्रा.) : 30 – 40 40 – 50 50 – 60 60 – 70 70 – 80 80 – 90

वारंवारता : 18 37 45 27 15 08

10. (a) Answer **any one** of the following sub-questions :

खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :

- (i) The following table gives the distribution of monthly income of 600 families in a certain city. 10

Monthly Income (Rs.)	No. of Families
Below 75	60
75 – 150	170
150 – 225	200
225 – 300	60
300 – 375	50
375 – 450	40
450 and above	20

Draw the “less than” and a “more than” ogive curve for the above data on the same graph and from these read the median income.

खाली एका शहरातील 600 कुटुंबांचे मासिक उत्पन्नाचे विवरण दिलेले आहे. “लेस दॅन” आणि “मोअर दॅन” ओगीव वक्र काढून, त्यावरून माध्यका (मेडियन) उत्पन्न सांगा.

मासिक उत्पन्न (रु.)	कुटुंबांची संख्या
75 पेक्षा कमी	60
75 – 150	170
150 – 225	200
225 – 300	60
300 – 375	50
375 – 450	40
450 पेक्षा जास्त	20

- (ii) Draw the Histogram and frequency polygon for the following frequency distribution. 10

Class : 0 – 5 5 – 10 10 – 15 15 – 20 20 – 25 25 – 30 30 – 35 35 – 40

Frequency: 7 10 20 13 17 10 14 9

खाली दिलेल्या वारंवारता सारणीकरिता हिस्टोग्राम व वारंवारता पॉलीगॉन काढा.

वर्ग : 0 – 5 5 – 10 10 – 15 15 – 20 20 – 25 25 – 30 30 – 35 35 – 40

वारंवारता : 7 10 20 13 17 10 14 9

(b) Answer **any one** of the following sub-questions :

10

खालीलपैकी कोणत्याही एका उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :

(i) The data given below is the distribution of marks secured by students in Mathematics, answer the following questions from given information.

Marks : 40 – 45 45 – 50 50 – 55 55 – 60 60 – 65 65 – 70 70 – 75 75 – 80
No. of students : 20 25 12 7 6 5 4 1

- (1) How many students obtained the marks more than 70 ?
- (2) Obtain the average marks obtained by students.
- (3) How many students obtained the marks between 55 to 60 ?
- (4) Give the number of students who obtained marks below 45.
- (5) Which class interval has maximum frequency ?

विद्यार्थ्यांनी गणितामध्ये मिळविलेल्या गुणांची माहिती खाली दिलेली आहे, त्यावरून प्रश्नांची उत्तरे द्या.

गुण : 40 – 45 45 – 50 50 – 55 55 – 60 60 – 65 65 – 70 70 – 75 75 – 80
विद्यार्थी संख्या : 20 25 12 7 6 5 4 1

- (१) 70 पेक्षा जास्त मार्कस् किती मुलांना मिळाले आहेत ?
- (२) विद्यार्थ्यांनी मिळविलेल्या गुणांची सरासरी काढा.
- (३) 55 ते 60 च्या दरम्यान किती विद्यार्थ्यांना गुण मिळाले आहेत ?
- (४) 45 पेक्षा कमी गुण मिळालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या लिहा.
- (५) कोणत्या वर्गवारीची जास्त वारंवारता आहे ?

(ii) Draw multiple bar diagram for the following data and answer the following questions. 10

Year	Sales (Thousand Rs.)	Gross Profit (Thousand Rs.)	Net Profit (Thousand Rs.)
1995	100	30	10
1996	120	40	15
1997	130	45	25
1998	150	50	25

- (1) Which year has maximum net profit ?
- (2) In 1997 what is the percentage of increase in gross profit as compared with 1995 ?
- (3) Obtain the average net profit.
- (4) Which year shows the lowest sale ?
- (5) Which year has maximum difference between gross and net profit ?

खाली दिलेल्या माहितीकरिता मल्टीपल बार डायग्राम काढून, त्या आधारे खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

वर्षे	विक्री (हजारात)	एकूण नफा (हजारात)	निव्वळ नफा (हजारात)
1995	100	30	10
1996	120	40	15
1997	130	45	25
1998	150	50	25

- (१) कोणत्या वर्षी सर्वात जास्त निव्वळ नफा झाला ?
- (२) 1997 मध्ये 1995 च्या मानाने एकूण नफा किती टक्के वाढला ?
- (३) सरासरी निव्वळ नफा काढा.
- (४) कोणत्या वर्षी सर्वात कमी विक्री झाली ?
- (५) कोणत्या वर्षी एकूण नफा आणि निव्वळ नफा यामधील फरक सर्वात जास्त आहे ?